

állótlanágának külsőre fenntartott álláspontján, mint ahogyan a „korlátozott tulajdonjog” — amely lényegében nudum iusra vetközteti le a teoretikus okokból meghagyott tulajdonjogot — elismerése is lazítás az elvi állásponton. Az elméletben fenntartott tulajdonjog vonalán adódik kérdés: mi lesz a lekötött papírokkal a formai „tulajdonos” utáni öröklés esetén? Bele fognak-e esni a hagyatékbba, átszállanak-e az örökösökre? Talán folytatódik a következetesség okából a gondolat: átszállanak a papírok az örökösökre — a korlátozással terhelten. (Ki gondol arra, hogy a gazdasági tartalmától megfosztott nudum ius alapján az örökös örökösödési illetéket is visel). A „fejletlen alak” zavarai mindenképen megmutatkoznak, még ha az ítélet — a doctrinalis tanok formai fenntartása mellett az életszükségletekkel számolva — doctrinär következésein túl is ment.

II. Az ítélet egy másik elméleti kérdést is aktuálissá és gyakorlativá tesz. Sajnos, e második vonatkozásban az eset nem teremtett kényszerű alkalmat arra, hogy legfőbb bíróságunk részletesebben nyilatkozzék. De így is egyetlen mondatot ki kell emelni a Kúria ítéletéből.

A téma, amelyről szó van. Meszlény Artur életermésének egyik kései alkotása. Meszlény előbb a Jogtudományi Közlönyben, majd a Jogász Egyletben az MMT. megbízási fejezetéről tartott előadásában fejtette ki nézeteit az „önálló megbízott”-ról. Önálló megbízott, aki nincs a megbízó utasításához kötve, akit megbízotti minősége saját jogköréből folyó, a megbízótól függetlenített imperiumhoz, rendelkezési joghoz jut. A Kúria utal arra, hogy a részben ellentétes érdekű megbízók közös megbízottjától — mindenesetre az erre vonatkozó jog fenntartásának lehetősége által tompítottnan, — a megbízók külön-külön egymástól függetlenül a megbízást vissza nem vonhatják. Majd folytatja a Kúria: „az ilyen közös megbízottat mindenesetre önállóan a megbízóknak esetről-esetre adandó meghatalmazása nélkül is feljogosítottaknak kell tekinteni azoknak az intézkedések és joglépéseknek a megtételére (az önállósági jogkör tartalmi megszabása már csak eseti fontosságú). Ezzel a kijelentéssel az önálló megbízott kategóriája bevonult a bírói gyakorlatba és pedig egyszerre két jogi következással: az egyéni visszavonási jog megszorítása és az önálló — utasítástól függetlenített — ügyködési jog tekintében. Meszlény teoriájának ezt a posthumus győzelmét kegyelettel említjük meg.

B. S.

A kir. közjegyző érdekeltsége az általa őrzött zárt végrendeletekben. (1876. XVI. tc. 23. §.)

R. S. közjegyzőnek évtizedek óta állandó ügyfele M. N. végrendeletet készít. Figyelemmel különböző családi ügyére, oly formát óhajtott választani, mely végrendeletének tartalmát mindenki előtt titokban tartja és ezért a közjegyző tanácsára, —

a sajátkezüleg írt végrendeletét zárt borítékba téve, az 1876: XVI. t.-c. (alább V. T.) 23. §-a értelmében barátja: R. S. kir. közjegyzőnél, letétbe helyezi. A közjegyző óvatos ember és így a törvényben előírtakon felül még azt is megkérdezi a végrendelezőtől, vajjon végrendeletében hagyott-e valamit reá. (Bár e kérdés véleménye szerint kissé agresszív jellegű és józtlanságot ütköztet!) A végrendelező azonban nobilis gondolkozású úr és nem gondolva a jobbadán praetium affectionissal értékelhető kópott órájára, amit tényleg emlékül barátjára, a közjegyzőre hagyott, — tagadólag válaszol.

Halála után kiderül azonban, hogy a jótékonycélokra hagyott félmillió hagyatékot nem a végrendeleti örökösök, hanem az örökhagyó unokaöccse örökli, aki ugyan egész életében hadilábon állott a nagybátyjával, és akit ő kifejezetten ki is zárt az örökségből, de aki a végrendelet alaki hiányaira támasztott keresetet sikerrel érvényesítette.

A végrendelet ugyanis alakilag nem volt megfelelő. Igaz ugyan, hogy az örökhagyó sajátkezüleg írta és aláírta, zárt borítékba tette és a V. T. 23. §-a alapján szabályszerű közjegyzői őrizetbe adta, — azaz igaz ugyan, hogy úgy ő, mint a közjegyző mindent megtettek, amit a V. T. és az 1874. évi XXXV. t.-c. (alább csupán Kö. T.) előírnak, de mégis jóvátehetetlen hiba történt. A közreműködő kir. közjegyző a félmillió hagyatékából csekély értékű zseborát kapott! Azaz kapott volna, ha még élne, mert még az örökhagyó előtt meghalt. Ez azonban mit sem változtat a tényeken, részesítése az egész végrendeletet teljes egészében hatálytalanná tette.

Legalább is ezt mondja ki a m. kir. Kúria 1937. évi szeptember 28. napján P. I. 2469/1937. szám alatt hozott ítéletében első ízben életrehívott jogszabály. (Az előbbi tényállás ugyan fiktitív, a consequenciák azonban a Kúria előbbi ítéletéből folynak.)

Az ítélet indokolása ugyanis kimondja, *közömbös körülmény, hogy a kir. közjegyző a végrendelet őrizetbevételkor annak tartalmát ismerte-e, vagy sem és így érdekelttségéről tudott-e, mert a Kö. T. 49. §-ának a) pontja nem a magát érdekeltnek tartó, hanem az ügyben egyáltalán érdekelt kir. közjegyző eljárását tiltja és, hogy ezért az őrizetbevételről felvett jegyzőkönyv közokirat erejével nem bír, mégpedig nemcsak a kedvezményezett kir. közjegyzőre kihatólag, hanem a Kö. T. 68. §-a értelmében teljes egészében.*

A Magyar Jogi Szemle folyó évi novemberi számában közölt kommentár, valamint a Kir. Közjegyzők Közlönyének novemberi és decemberi számában írt rövid tanulmányaimra hivatkozással fogalmazom meg tehát az ítéletben kidomborított jogszabályok közül a vizsgálat tárgyát képező új jogszabályt és pedig:

A közjegyzőnek nem a saját érdekelttségéről való tudomása, illetve vélekedése a döntő, hanem annak tárgyi adottsága. (Az érdekelttség abszolút és objektív tilalom.)

A Kö. T. 49. §-a taxative sorolja fel azokat az okokat és körülményeket, melyek a közjegyző közreműködését tiltják. Az a) pont tiltja a kir. közjegyző közreműködését, ha az ügyben személyesen van érdekelve. Tekintettel arra, hogy a kir. Kúria szerint közömbös körülmény az, hogy érdekelttségéről a közjegyző tud-e, vagy sem, a kérdés punctum saliens: abszolút és objektív rendelkezés-e a Kö. T. 49. §-ának a) pontja, vagy nem?

Miután a törvény szövege hiányos, e kérdésre feleletet úgy kaphatunk, ha a törvényhely valódi értelmének megállapítása végett mindazt a segítőeszközt felhasználjuk, melyek minden megvilágítandó törvény szövegénél egyaránt alkalmazhatók. Ezek szerint meg kell vizsgálnunk a) a törvény interpretációját, b) az analógiát, és c) bíróságaink joggyakorlatát.

a)

A Kúria a fenti jogszabály megállapításánál kizárólag a grammatikai interpretációt alkalmazta és a Kö. T. 49. §-ának nyelvtani magyarázatából kiindulva („a törvény nem a magát érdekeltnek tartó, hanem az ügyben egyáltalán személyesen érdekelt közjegyző eljárását tiltja“) a jogszabályt a törvényhely kiterjesztően alkalmazott grammatikai interpretációja alapján vezeteli le.

„A törvény magyarázatában és alkalmazásában azonban nemcsak a szöveg szó szerinti értelmét, hanem a rendelkezés alap gondolatában és céljában megnyilvánult szándékát... is fegyelembe kell venni.“ (Mjt. 5. §.)

A nyelvtani magyarázatnál lényegesebb és kétség esetén döntő logikai magyarázat azonban, — szerény véleményem szerint, — a Kúria ítéletét nem támasztja alá.

A Kö. T. 49. §-ának alap gondolata és célja az, hogy az ügyletnél közreműködő hiteles személy pártatlansága és elfogultatlansága biztosíttassék. (Lásd a törvény miniszteri indokolását.)

A casus legis tehát a közjegyző részrehajlatlan, — tárgyilagos eljárásának körülbástyázása.

Alkalmazva ezt a konkrét esetre, kétségtelen, hogy *ha borítékba zárt* és tanúk számától eltekintve egyébként teljesen kész végrendeletet vesz őrizetbe a közjegyző, azaz, ha a végrendelet tartalmát nem ismerheti, az érdekelttségéről nem tud és nem is tudhat, így tehát nem is elfogult. Ezt a végrendeletet tehát a törvénynek azon rendelkezése alapján nyilvánítani hatálytalannak, hogy a közreműködő hiteles személy eljárása alkalmával elfogult volt, a tényeknek ellentmondó megállapítás és így a Kúria ítélete, — a logikai interpretáció negligálásá-

val, — véleményem szerint, — messze eltér a törvényhozónak a 49. §-ban szavakba öntött és megvalósítani szándékolt akaratától.

b)

Az analógia juris et legis ugyancsak a Kúria ítéletével ellenkező eredményre vezet. A 64-évvél ezelőtt alkotott és bizonyos vonatkozásaiban már el is avult közjegyzői törvény meghozatalakor a hiteles személy pártatlanságának biztosítása a tárgyaló és ítélő bíró hasonló jellegű tárgyilagossága védelmének mintájára történt. Az akkor még első ifjúságát élő 1868. évi LIV. t.-c. vonatkozó rendelkezései lebegtek a törvényhozó szeme előtt. (Innen a majdnem azonos csoportosítás és felsorolás!)

Igy került az 1868. évi LIV. t.-c. 56. §-ának mintájára („bírói személyeknek nem szabad oly ügyekben résztvenni: a) melyekben saját személyénél fogva érdekelve lévén közvetlenül, vagy közvetve kárt, vagy hasznot remélhet.“) a közjegyzői törvénybe a kevésbé szabatosan megfogalmazott az a rendelkezés, hogy a közjegyző nem járhat el oly ügyekben, melyekben a) személyesen van érdekelve. (Kö. T. 49. §-a.) És bár nem vitás, hogy a bírói elfogulatlanság körülhatárolása sokkal nagyobb jogi érdekek védelmére szolgál, mint a jobbadán formális jogi szempontokat védő közjegyzői működés biztosítása, — a régi törvénykezési rendtartás 297. §-a semmisségi panasznak csak akkor adott helyet, ha a bíró érdekelttségét az alperes kifogásolta, illetve, ha e kifogás figyelembe nem vétetett. (Perújításnak 315. §-ez okból nem is volt helye.)

A közjegyzői érdekeltségnél nagyobb jogi jelentőséget reprezentáló bírói érdekeltséget tehát a közjegyzői rendtartás mintájául szolgáló régi törvénykezési szabályok *nem tekintették objektív tilalomnak*, azt hivatalból nem vizsgálták és figyelemre csak akkor méltatták, ha a bíró érdekelttségét tudta és bejelentette (az 56. §. utolsó bekezdése), vagy ha a felek tudták és kifogásolták.

Ha pedig a sokkal modernebb 1911. évi I. t.-c. vonatkozó rendelkezéseit vizsgáljuk, úgy látjuk, hogy a törvény itt már bifurkál és egyrészt pontosan körülírja az abszolút kizárási okokat és határozott fogalmi körbe szorítja az érdekelttség mibenlétét (59. §. 1. pont) másrészt megállapítja a relatív érdekelttséget (61. §.). Ez utóbbi csak akkor érvényesíthető sikerrel, ha a felhozott okok alapos kétséget támasztanak a bíró elfogulatlansága iránt. (Közbevetően megjegyzem, hogy e tekintetben bőséges joggyakorlat áll rendelkezésünkre, oly eset azonban, melyben a bíró elfogultságát a 61. §. alapján és oly körülményre nézve állapította volna meg, amiről tudomása nem volt, nem találtam. Sőt a Budapesti tábla IV. 7643/1916. Pdt. III. 30. ité-

lete ismételten leszögezi az elvet: „— kizárásnak csak akkor van helye, ha *oly adatok merülnek fel, amelyek a döntés teljes pártatlanságát veszélyeztetik.*“)

Nyilvánvaló tehát, hogy az analógia juris et legis is ellentmond a Kúria ítéletének.

c)

A törvényhozó a Kő. T. 49. §-ának a) pontjánál elmulasztotta az érdekeltség fogalmi körének külső határát megvonni. Ezt a hiányt pótolni bíróságaink joggyakorlata hivatott.

Ha ezt a hasonló jellegű bírói érdekeltségre vonatkozó szabályokon túlmenően, kiterjesztően tenné, e kiterjesztő magyarázat könnyen megbéníthatná a közjegyző működését. Alig van ugyanis oly ügylet, melyben közvetlenül, vagy közvetve a közjegyző anyagi, vagy morális érdekeltségét meg ne lehetne állapítani. Az érdekeltség objektivitásának megállapításával pedig e fogalmat úgy kimélyítette, hogy a preventív jogvédelmet szolgáló közokirati forma nemcsak célját vesztheti, hanem a támadó felületek kiszélesítése következtében, igen könnyen saját parodiájává válhat. Mert míg a tárgyaló bíró csak *alapos kétség* esetén válik aggályossá és csak ebben az esetben tilos az eljárása, a közjegyző eljárása érvénytelen és tilos a Kúria ítélete szerint még akkor is, ha az elfogultság gyanúja sem illetheti, ha az elfogultságra szolgáló okról sem a fél, sem az egyébként is szigorú formákhoz kötött hiteles személy nem tud.

Elteltekintve ettől a logikai szempontokból is kifogásolható megállapításoktól, ellentmond ennek bíróságaink eddig követett joggyakorlata is.

Elsősorban hivatkozom talán arra az általános jogszabályra, hogy „a törvénynek korlátozó rendelkezése kiterjesztően nem magyarázhatók“ (Kúria 576. E. H.).

Nyilvánvaló tehát, hogy a Kő. T. 49. §-a, mint kizárólag korlátozó rendelkezéseket tartalmazó törvényhely, kiterjesztően nem volna magyarázható. E jogszabályt bíróságaink eddig be is tartották:

„A végrendeletnek azon rendelkezése, hogy azzal M. M. közjegyzőnek 100 frt. hagyatott, ezen közjegyzőt még érdekeltté nem teszi, mert a végrendeletben kifejezetten foglaltatik, hogy a 100 frt. az örökhagyónak szolgáltatott többrendbeli tanácsért tiszteletdíjul hagyatik.“ (Kúria 106/1899.)

„Az a körülmény, hogy a közjegyző végrendeleti végrehajtónak neveztetett ki és részére tiszteletdíj is megálapítottatott, még nem tekinthető az 1874: XXXV. t.-c. 49. §-a a) pontja alá eső olyan érdekeltségnek, melynél fogva a megtámadott végrendelet letéteményezése körül el nem járhatott, illetve, melynél-

fogva a megejtett eljárása az idézett t.-c. 68. §-a értelmében érvénytelen volna. (Gr. II. 477. Bíróságaink állandó gyakorlata.)

A Kúria tehát a legutóbbi időkig a Kő. T. 49. §-ában hiányosan fogalmazott érdekeltséget nem kiterjesztően, hanem éppen megszükitően, megszorítva magyarázta.

*

Végül néhány elképzelt ellenvetésre is szeretnék válaszolni.

Dr. Zalán Kornél: „A végintézkedések kellékei“ című könyvének vonatkozó fejezetében a m. kir. Kúria 106/1899. szám alatt hozott ítéletével indokolja azt az álláspontját, hogy a Kő. T. 49. §-a értelmében érdekelt közjegyző érdekeltsége a letételt érvénytelenné teszi. A felhívott kúriai ítélet azonban ezt a kérdést egyáltalán nem dönti el, sőt bizonyos vonatkozásaiban az ellenkező álláspontot képviseli. Ez az ítélet kimondja ugyanis, hogy: „esetleg érvénytelennek tekinthető-e a közjegyző eljárása a neki hagyott valamely hagyomány miatt a végrendeletnek ezzel kapcsolatban nem álló részére nézve, — egyáltalában nem állapítható meg.“

A másik, részben már el is hangzott ellenvetés, hogy a jogi érdekek védelme szempontjából nehezen állapítható meg a közjegyző érdekeltségének subjektív tudata, míg annak objektív fennforgása magából az ügyletből kitűnik.

Elsősorban is aggályom van a tekintetben, hogy az érdekeltség objektív alapon minden esetben és könnyen megállapítható volna. Az érdekeltség nem mindig átlátszó fogalom és gyakran vegyülhet el az ügylet egyéb elemei között. Képzelnék el például, hogy a végrendelezőnek sejtelve sincs arról, hogy egyes intézkedésével a közjegyző személyes érdekeltségi körébe tévedt és életjáradékot hagy olyan valakinek, kinek eltartására a közjegyző valamely nem családjogi viszonyon alapuló jogcímen köteles. Nem gondolnám, hogy az érdekeltség objektív alapon azonnal meg volna állapítható.

Másodsorban, tárgyi bizonyíték hiányában még mindig ott van az a kir. közjegyző, kinek eskü alatti vallomása e kérdésben legalább is olyan súllyal esik latba, mint a tárgyaló bírónak a Pp. 63. §-a szerinti nyilatkozata.

Mindezekon felül nem szabad elfelejteni, hogy a közjegyzői törvény *lex plusquamperfecta*, azaz a törvény rendelkezésével szemben felvett okirat nemcsak érvénytelen, hanem tilos is és a közjegyző, fegyelmi felelősségen felül, — teljes anyagi kártérítéssel is tartozik.

Sokkal súlyosabb tehát a felelőssége, mint a tárgyaló bíróé. Eljárása pedig oly kautélákkal van biztosítva, melyek az erkölcsi normákon felül, — majdnem lehetetlenné teszik annak feltételezését, hogy szándékosan és tudatosan oly ügylet létrejöttében

működjük közre, melynek érvénytelensége esetén morális reputációján kívül jelentős anyagi kárt is szenvedhet.

Last, but not least: a kir. Kúria ítélete nem tölti el a jogász. közönséget azzal a megnyugvással, mit az igazság hirdetése eredményezni szokott.

Grosschmid szerint pedig a jogszabály alapja — és legfőbb támasza — nem a mögötte álló kényszerítő fizikai hatalom, hanem az emberi lélekben gyökerező igazság érzete.

S ha vonakodva — és „elfogultan“ is nyúltunk a kritika késéhez — és kíséreltük elemére bontani a problémát — kelletlenül kell bevallanunk — ebben az új jogszabályban nem találtuk meg a lelket: a megnyugtató és örök emberi igazságot.

Dr. Hirkó Boldizsár
budapesti kir. közjegyzőhelyettes.

Keletkezik-e igény a köztisztviselői illetmények foglалásmentességének megsértéséből?

Végrehajtási jogszabályaink a közszolgálati alkalmazottak illetményeinek lefoglalhatósága tekintetében korlátokat állítanak fel. Az 1908: XLI. t.-c. 6. §-a, az 1918: XXII. t.-c. 8. §-a, az 1929: XIV. t.-c. 6. §-a, az 1930: XLI. t.-c. 11. §-a, az 1912: XXXV. t.-c. 17. §-a meghatározzák, hogy az illetmények mely részét lehet végrehajtás alá vonni, mekkora összeget kell foglалásmentesen hagyni, sőt előírják azt is, hogy az illetmények lefoglalható része minő magánjogi tartozások kielégítésére vehető igénybe.¹⁾

E korlátozó rendelkezések alapja az a megfontolás, hogy a közszolgálati alkalmazottakat hivatali köteleességeik pártatlan teljesítésében anyagi gondok ne hátráltassák. A köztisztviselői fizetések mértékét ugyanis az államháztartás helyzete által kijelölt határok között, egyebek mellett annak a célnak szem előtt tartása alapján állapították meg, hogy a köztisztviselő szolgálati járandóságaiból fedezni tudja mindazokat a szükségleteket, amelyek hivatali feladatkörének jelentőségével, rangjával és társadalmi állásával együtt járnak, s ezáltal a hivatásának betöltéséhez szükséges anyagi feltételek is biztosítva legyenek. Ellenben természetesen nem lehetett figyelembe venni az illetmények ará-

¹⁾ Megjegyezzük, hogy az 1908: XLI. t.-c. 6. §-a eredeti tartalmában az 1918: XXII. t.-c. következtében ma csak igen kicsiny területen érvényesül. Az eredetileg csupán a polgári állami és a m. kir. államvasuti alkalmazottakra vonatkozó 1918: XXII. t.-c.-nek a korlátozó rendelkezéseit a törvény 11. §-a alapján kibocsátott 136.193/1918., 88.505/1924. és 400/1934. P. M. számú rendeletek kiterjesztették az országgyűlés két háza, a közmunkatanács, a kir. közalapítványok évi fizetéses alkalmazottaira, a vármegyei alkalmazottakra, a m. kir. honvédség, csendőrség, vámőrség és folyamőrség rangosztályba sorozott havidijasaira, az O. T. I. és M. A. B. I. tisztviselőire.